

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2026-59-108>

УДК 631.1:657.6

Дерев'янка Світлана Іванівна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8576-0276>

Вакуленко Віталій Леонідович

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту ім. проф. Й.С. Завадського,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7019-1832>

Лю Юнтао

доцент Школи бізнесу,
Новий Західний Університет, США
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2141-9041>

Svitlana Derevianko, Vitalii Vakulenko

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Liu Yuntao

New Western University, USA

**ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ
ТОВАРІВ КРИТИЧНОГО ІМПОРТУ В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ****PROSPECTS OF IMPROVING ACCOUNTING
AND CONTROL SUPPORT FOR CRITICAL IMPORT GOODS
IN THE AGRICULTURAL INDUSTRY**

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження удосконалення обліково-контрольного забезпечення операцій критичного імпорту в аграрній галузі за воєнного стану. Критичний імпорт забезпечує безперервність виробництва сільгосп підприємств шляхом постачання техніки, запчастин та обладнання. Операції характеризуються високою регуляторною залежністю, складністю документування та посиленням валютним контролем. Основна проблема – відсутність єдиного методологічного підходу, що призводить до фрагментації обліку. Обґрунтовано необхідність інтеграції митних і податкових систем, стандартизації документації, цифровізації процесів, гармонізації з МСФЗ та ризик-орієнтованого контролю для підвищення прозорості й фінансової стійкості підприємств.

Ключові слова: облік, контроль, удосконалення, товари критичного імпорту, сільськогосподарська техніка, ЗЕД, імпорт.

Summary. The paper presents a comprehensive study of the prospects for improving accounting and control support for operations with critical import goods in the agricultural sector in the context of the transformation of the regulatory environment of martial law. It was found that the economic essence of critical imports is to ensure the continuity of production and economic processes of agricultural enterprises through the supply of strategically important material and technical resources, in particular agricultural machinery, spare parts and production equipment. It was established that in accounting practice, critical import operations are characterized by an increased level of regulatory dependence, the complexity of documentary confirmation and increased currency control requirements. It is proven that the key problem is the lack of a unified methodological approach to identifying, documenting and reflecting operations with critical imports, which leads to fragmentation of accounting information and a decrease in the efficiency of control procedures. The paper justifies the need to integrate customs and tax information systems as a prerequisite for establishing a unified analytical framework for monitoring critical imports, as well as the advisability of implementing a standardized system of primary documentation and creating specialized analytical registers based on HS codes, contracts, and the currency parameters of transactions. The feasibility of implementing a standardized system of primary documentation and forming specialized analytical accounting registers based on UKT foreign

economic activity codes, contracts and currency parameters of operations is substantiated. It is established that the digitalization of accounting and control processes and the integration of electronic document flow with information systems of state bodies are key areas for increasing the transparency and efficiency of import flow management. It is found that the harmonization of national accounting approaches with the provisions of international financial reporting standards, in particular regarding the accounting of currency transactions, contributes to increasing the reliability of financial information. It is proven that the application of risk-based approaches to the control of import transactions and the improvement of budget VAT reimbursement mechanisms enhance the financial stability of agricultural enterprises.

Keywords: accounting, control, improvement, critical import goods, agricultural machinery, foreign economic activity, import.

Постановка проблеми. Умови функціонування аграрного сектору економіки України в період воєнного стану супроводжуються глибокими трансформаційними змінами у сфері зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД), що вимагає нових підходів до обліку та контролю імпортованих операцій. Особливої актуальності набуває ефективний обліково-контрольний супровід товарів критичного імпорту, які забезпечують безперервність виробничих процесів в аграрній галузі, де імпорт сільськогосподарської техніки, запасних частин і матеріально-технічних ресурсів визначає виробничий потенціал підприємства.

Суттєве посилення державного регулювання (валютний контроль, обмеження ЗЕД розрахунків та пріоритетизація імпорту) актуалізує потребу у якісно новій системі обліково-контрольного забезпечення, здатній відображати специфіку операцій із товарами критичного імпорту. У цьому контексті бухгалтерський облік трансформується з інструменту фіксації операцій у ключову складову інформаційно-аналітичного забезпечення управління імпортованими потоками та фінансовими ризиками.

Водночас у сучасній обліковій практиці відсутній єдиний методологічний підхід до ідентифікації, оцінка та документального оформлення операцій із товарами критичного імпорту. Це призводить до фрагментарності облікової інформації, зниження її достовірності та обмеження аналітичних можливостей. Недостатня уніфікація первинної документації, відсутність стандартизованих облікових реєстрів і нерегульованість аналітичного обліку ускладнюють ефективний внутрішній та зовнішній контроль, зокрема валютний нагляд, податкове адміністрування та аудит імпортованих операцій.

Додатково проблема ускладнюється необхідністю адаптації національної облікової системи до вимог МСФЗ та умов цифровізації облікових процесів, що передбачає автоматизацію, електронний документообіг та використання сучасних інформаційно-аналітичних технологій. Відсутність комплексного підходу до інтеграції облікових і контрольних функцій у сфері критичного імпорту обмежує формування прозорої, достовірної та своєчасної інформаційної бази для управління імпортованими операціями в аграрному секторі.

Незважаючи на значну увагу до проблематики ЗЕД, питання удосконалення обліково-контрольного забезпечення товарів критичного імпорту в аграрній галузі залишаються недостатньо дослідженими з позицій системного поєднання регуляторних, облікових, цифрових та аналітичних аспектів. Це зумовлює необхідність розробки науково обґрунтованих підходів до формування цілісної системи обліку і контролю, яка забезпечить підвищення прозорості імпортованих операцій, ефективне управління ресурсами та зміцнення фінансово-економічної стійкості сільськогосподарських підприємств в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На основі узагальнення наукових підходів до обліково-контрольного забезпечення ЗЕД встановлено, що дослідження мають міждисциплінарний характер і поєднують положення бухгалтерського обліку, податкового адміністрування, валютного регулювання та цифрових технологій. Особлива увага приділяється трансформації обліку в умовах воєнного стану з посиленням регулювання імпорту та виділенням критичного імпорту як об'єкта підвищеного контролю.

Методологічні аспекти документування імпортованих операцій розкрито у праці Чирки Д.М. [2], де обґрунтовано значення первинної документації як базового облікової інформації. У сучасних умовах ця проблематика набуває подальшого розвитку в дослідженні Боярової О.А. [3], яка визначає специфіку обліку товарів критичного імпорту в умовах воєнного стану, та проблеми відсутності уніфікованих підходів до їх ідентифікації й відображення в обліковій системі.

Питання обліку та оподаткування експортно-імпортованих операцій в умовах економічної нестабільності розглядаються у роботі Панасюк В.М., Птащенко О.В., Клак О., Трубіцин О. [4], де акцентується увага на необхідності адаптації облікових процедур до змін у податковому та валютному законодавстві. Водночас Пономарьова В. та Артюх О. [5] аналізують проблемні аспекти відшкодування податку на додану вартість, що безпосередньо впливає на фінансові результати імпортованих операцій та формування податкового кредиту. Сидіч М.Ю. [10] здійснює системний аналіз нормативно-правового регулювання

обліку і контролю експортно-імпортних операцій, акцентуючи увагу на необхідності удосконалення регуляторних механізмів у частині забезпечення прозорості та контрольованості зовнішньоекономічної діяльності.

У свою чергу, Ляшок А. та Таранюк О. [12], Сколоздра Ю. [15] аналізують сучасний стан імпортової діяльності та її вплив на національну економіку, а Оліховський В. [13] систематизує фактори впливу на імпортні процеси, що формують зовнішнє середовище функціонування сільськогосподарських підприємств.

Стратегічні аспекти управління імпортними ресурсами розкрито у монографії Чепелюка М.І. [14], де обґрунтовується роль стратегічного планування в умовах глобальних економічних трансформацій. Водночас питання розвитку інформаційних систем обліку та їх інтеграції у корпоративне управління досліджує Куцик П.О. [16], акцентуючи увагу на значенні цифрових технологій для підвищення ефективності обліково-аналітичного забезпечення. Проблеми економічної безпеки та протидії порушенням у сфері ЗЕД, зокрема контрабанді, розглядає Тимошенко А.В. [17], підкреслюючи важливість посилення контрольних механізмів.

Отже, результати аналізу свідчать, що сучасні наукові дослідження охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних із обліком, контролем, оподаткуванням та регулюванням імпортних операцій, проте недостатньо уваги приділяється комплексному дослідженню обліково-контрольного забезпечення товарів критичного імпорту в аграрній галузі з урахуванням їх галузевої специфіки, умов воєнного стану та процесів цифровізації, що обумовлює необхідність подальших наукових розробок та досліджень.

Метою статті є аналіз нормативно-правового регулювання й сучасну практику обліково-контрольного забезпечення операцій із товарами критичного імпорту в умовах трансформації регуляторного середовища, виявити проблемні аспекти та ризики організації бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю таких операцій, обґрунтувати теоретико-методичні та розробити практичні рекомендації щодо удосконалення обліково-контрольного забезпечення операцій із товарами критичного імпорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. У період функціонування економіки в умовах воєнного стану в Україні трансформація регуляторного середовища зумовила формування окремого інституційного сегмента зовнішньоекономічного обліку – операцій із товарами критичного імпорту, що мають безпосередній вплив на безперервність виробничо-господарських процесів, зокрема в аграрній галузі. Нормативне закріплення зазначеної категорії здійснюється через систему актів Кабінету Міністрів України

(далі – КМУ) та регуляторних рішень Національного обліку України (далі – НБУ), які визначають порядок валютного регулювання, контролю та пріоритизації імпортних операцій.

Відповідно до постанови КМУ № 153 від 24.02.2022 р. із численними змінами (№ 161, 167, 173, 191, 203, 211, 219, 226, 244), до критичного імпорту віднесено товари, класифіковані за кодами УКТ ЗЕД, пріоритетні для валютного регулювання операцій та дозволені до розрахунків в умовах валютних обмежень [1]. Економічна сутність критичного імпорту – пріоритетне забезпечення стратегічних поставок для підтримання виробничої, енергетичної, оборонної та аграрної безперервності.

З позиції бухгалтерського обліку це специфічний об'єкт ЗЕД з високим рівнем регуляторної залежності, валютного контролю та документального підтвердження. Особливого значення має імпортування сільськогосподарської техніки, запчастин, агрообладнання та виробничих ресурсів, які формують матеріально-технічну базу аграрного виробництва.

У практиці бухгалтерського обліку ключовою проблемою є відсутність єдиного методологічного підходу до ідентифікації та документального відображення операцій із критичним імпортом, що призводить до фрагментарності інформації та зниження контрольованості. Тому необхідна нормативна уніфікація первинної документації [2].

Уніфіковані електронні форми документів забезпечують повноту, достовірність та своєчасність обліку відповідно до П(С)БО та МСФЗ, посилюють контроль (валютний, податковий, аудит) і дозволяють інтеграцію з державними системами через API.

В обліковій політиці підприємств доцільно вести окремі аналітичні реєстри за контрактами, кодами УКТ ЗЕД, валютами та джерелами фінансування з обов'язковим підтвердженням статусу критичного імпорту [3].

З позицій бухгалтерського обліку та податкового контролю доцільно переглянути критерії оцінки ризиків у системі моніторингу з урахуванням специфіки аграрного виробництва та імпорту критичних ресурсів. Запровадження принципу «презумпції добросовісності» для платників із стабільними показниками, дозволить зменшити блокування податкових накладних та забезпечити безперервність формування податкового кредиту, що є критично важливим для обліку імпортних операцій.

Для оптимізації грошових потоків аграрних підприємств доцільно впровадити альтернативні форми бюджетного відшкодування ПДВ – податкові казначейські векселі або державні боргові інструменти. З бухгалтерської точки зору вони ідентифікуються як фінансові активи та можуть

використовуватися для погашення податкових зобов'язань, митних платежів при імпорті техніки та як застава за кредитами.

Важливим напрямом є відновлення автоматизованого бюджетного відшкодування ПДВ для податковонадійних платників (без боргу, з достатнім рівнем зарплати та відповідністю галузевим індикаторам). Це стандартизує облік, зменшує суб'єктивізм контролю та підвищує достовірність звітності.

Важливе значення для підвищення якості обліково-аналітичного забезпечення має інтеграція інформаційних систем митних і податкових органів. Уніфікація без даних імпорتنних операцій забезпечує повноту та зіставність інформації, оперативність контролю, достовірність відображення критичного імпорту в обліку та зменшує ризики викривлення податкової звітності [4; 5].

Перспективним вектором удосконалення обліково-контрольного забезпечення операцій із товарами критичного імпорту в аграрному секторі виступає комплексна цифровізація управлінських та фіскально-митних процедур, що передбачає інтеграцію електронного документообігу та впровадження автоматизованих систем моніторингу зовнішньоекономічних операцій відповідно до сучасних міжнародних регуляторних підходів. У контексті підвищення прозорості імпорتنних потоків сільськогосподарської техніки та критично важливих ресурсів ключове значення має гармонізація національної облікової системи з положеннями МСФЗ, зокрема IAS 21 «Effects of Changes in Foreign Exchange Rates», що забезпечує уніфікований підхід до відображення валютних операцій та мінімізацію курсових викривлень у фінансовій звітності [6; 7]. Водночас чинне національне регулювання, зокрема Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів», потребує системного доопрацювання в напрямі наближення до концептуальних положень IAS 21, що є критично важливим для підвищення достовірності обліку імпорتنних операцій та забезпечення інвестиційної привабливості аграрного сектору [6–8]. Додатково, гармонізація положень Податкового кодексу України з міжнародними підходами до трансфертного ціноутворення та уникнення подвійного оподаткування створює передумови для зниження фіскальних ризиків та активізації транснаціонального капіталу в аграрній економіці [9].

Системна трансформація передбачає створення єдиного цифрового реєстру експортно-імпорتنних операцій для автоматизації контролю, скорочення паперового документообігу, прискорення митного оформлення, запобігання дублюванню та маніпуляціям з митною вартістю, а також інтеграції даних між митними, податковими та фінансовими органами.

На міжнародному рівні ОЕСР підкреслює важливість цифрових платформ обміну даними для ефективності контролю торгівлі. Досвід ЄС (система ICS2) підтверджує значне підвищення оперативності обробки декларацій та ризик-орієнтованого контролю імпорту.

В Україні вже сформовано базові елементи цифрової інфраструктури зовнішньоекономічного адміністрування, зокрема через систему «єдиного вікна» міжнародної торгівлі та впровадження електронного митного декларування, однак відсутність повної міжвідомчої інтеграції між НБУ, Державною податковою службою та митними органами обмежує ефективність аналітичного контролю критичного імпорту.

Подальший розвиток передбачає впровадження інструментів Big Data та штучного інтелекту для автоматизованого валютного та митного моніторингу, зокрема на основі принципів систем протидії легалізації доходів (AML – Anti-Money Laundering), що застосовуються у країнах ЄС та США для оперативного виявлення аномальних фінансових потоків. Інтеграція таких підходів у практику НБУ через розширення електронної звітності та алгоритмізацію валютного нагляду дозволить суттєво знизити рівень порушень валютного законодавства та підвищити ефективність контролю критичного імпорту в аграрному секторі [10].

Суттєвого значення набуває удосконалення методики обліку валютних операцій та пов'язаних із ними ризиків, зокрема через забезпечення коректного відображення курсових різниць, застосування інструментів хеджування та підвищення аналітичності облікових даних для цілей управління. Водночас актуалізується потреба у стандартизації підходів до формування первісної вартості товарів критичного імпорту з урахуванням витрат на митне оформлення, транспортування, страхування та податкових платежів, що забезпечує обґрунтованість калькулювання та підвищує якість управлінських рішень.

Важливим елементом є розвиток внутрішнього контролю за операціями імпорту, що передбачає впровадження ризик-орієнтованих процедур контролю, посилення аналітичних функцій обліку та забезпечення прозорості формування фінансової звітності. Особливої уваги потребує адаптація облікових процедур до змін у валютному та митному регулюванні, що впливають на порядок здійснення імпорتنних операцій в аграрному секторі.

Перспективи розвитку обліково-контрольного забезпечення визначаються поглибленням цифровізації облікових процесів, інтеграцією облікових і контрольних функцій, а також розробкою спеціалізованих методичних підходів до відображення операцій із товарами критичного імпорту в умовах економічної нестабільності. Комплексна

модернізація облікової системи сприятиме мінімізації фінансових ризиків, підвищенню контрольованості імпорتنих потоків та забезпеченню економічної стійкості сільськогосподарських підприємств [11].

Удосконалення обліково-контрольного забезпечення товарів критичного імпорту в аграрній галузі, зокрема сільськогосподарської техніки, доцільно спрямовувати на формування цілісної системи бухгалтерського обліку та економічного контролю, здатної забезпечити своєчасну ідентифікацію змін у структурі імпорتنих потоків та рівні імпортозалежності. Така система має ґрунтуватися на чітко регламентованих облікових процедурах, стандартизованих підходах до відображення імпорتنих операцій у фінансовій і управлінській звітності, а також на впровадженні дієвих механізмів внутрішнього та зовнішнього контролю.

Важливою передумовою підвищення ефективності обліково-контрольного забезпечення є інституційна узгодженість дій органів державного управління у сфері регулювання імпорту, що передбачає гармонізацію методології обліку, контрольних процедур та інформаційного обміну між митними, податковими і статистичними органами, що надасть змогу забезпечити достовірність облікових даних, підвищити прозорість імпорتنих операцій та мінімізувати ризики викривлення інформації [12–15].

З позицій бухгалтерсько-економічного підходу, формування ефективної системи контролю товарів критичного імпорту передбачає реалізацію таких ключових напрямів (див. рис. 1):

1. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного управління імпортом. Необхідним є чітке визначення пріоритетних товарних груп критичного імпорту з подальшим їх виділенням в обліковій системі через аналітичні рахунки та субрахунки, що забезпечує можливість деталізованого обліку витрат на імпорт сільськогосподарської техніки, оцінки їх впливу на собівартість аграрної продукції та формування інформаційної бази для прийняття управлінських рішень щодо імпортозаміщення.

2. Удосконалення контрольних процедур у системі обліку імпорتنих операцій. Важливим є впровадження ризик-орієнтованих підходів до контролю, що передбачають ідентифікацію найбільш чутливих категорій критичного імпорту та застосування до них посиленних процедур перевірки, що у свою чергу, включає контроль правильності визначення митної вартості, повноти відображення витрат на транспортування, страхування, митні платежі, а також відповідності операцій вимогам чинного законодавства.

3. Формування інтегрованої системи обліково-контрольного моніторингу. Доцільним є ство-

рення єдиного інформаційного середовища, яке об'єднує дані бухгалтерського, податкового та управлінського обліку з інформацією митної статистики. Така інтеграція забезпечує підвищення аналітичної спроможності системи, дозволяє здійснювати порівняльний аналіз імпорتنих та внутрішніх ресурсів, а також оцінювати ефективність використання імпортованої сільськогосподарської техніки.

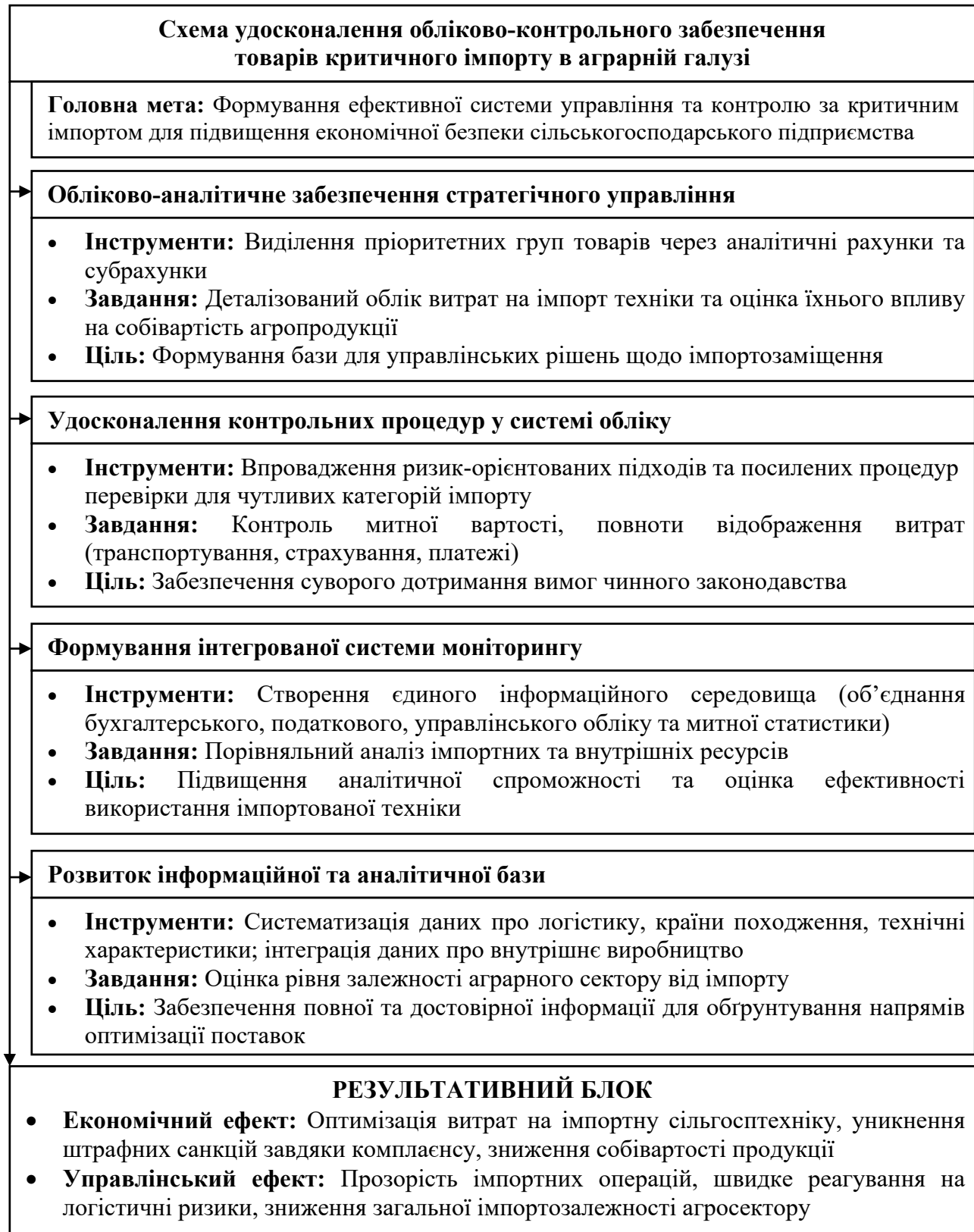
4. Розвиток інформаційної бази обліку та аналітики імпорту. Ефективне обліково-контрольне забезпечення неможливе без наявності повної та достовірної інформації щодо обсягів, структури, вартості та умов імпорتنих поставок. У цьому контексті особливого значення набуває систематизація даних про країни походження, логістичні витрати, технічні характеристики імпортованої сільськогосподарської техніки та її відповідність стандартам. Паралельно необхідно інтегрувати інформацію про внутрішнє виробництво і споживання, що дозволяє оцінити рівень залежності аграрного сектору від імпорту та обґрунтувати напрями його оптимізації.

Тож, удосконалення обліково-контрольного забезпечення товарів критичного імпорту в аграрній галузі повинно базуватися на поглибленні аналітичної функції бухгалтерського обліку, посиленні контрольних процедур та інтеграції інформаційних потоків, що в сукупності забезпечує підвищення ефективності управління імпортними операціями, зниження економічних ризиків та зміцнення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств і держави в цілому [12–15].

В умовах нестабільності глобальних ланцюгів постачання та підвищених ризиків переривання доступу до стратегічно важливих ресурсів, зокрема сільськогосподарської техніки та виробничих засобів, зростає значення якісної облікової інформації як основи прийняття управлінських рішень. Науково-практичний аналіз свідчить, що удосконалення обліково-контрольної системи у даній сфері потребує комплексного підходу, який поєднує регуляторні, технологічні, міжнародні, стратегічні та інноваційні складові (див. табл. 1). Така багатовекторність дозволяє забезпечити не лише підвищення достовірності та аналітичності облікових даних, але й посилення контрольних процедур, прозорість імпорتنих потоків і мінімізацію фінансово-економічних ризиків.

Узагальнення зазначених підходів та їх систематизація за ключовими характеристиками обліково-контрольного забезпечення дозволяє виокремити інструментарій їх практичної реалізації та оцінити очікувані ефекти для сільськогосподарських підприємств.

Таким чином, удосконалення обліково-контрольного забезпечення товарів критичного імпорту в аграрній галузі має ґрунтуватися на поєднанні

Рисунок 1 – Схема удосконалення обліково-контрольного забезпечення товарів критичного імпорту в аграрній галузі

Джерело: сформовано авторами на основі [12–15]

Таблиця 1 – Системна характеристика підходів до удосконалення обліково-контрольного забезпечення операцій з товарами критичного імпорту в аграрній галузі

Підхід	Сутнісна характеристика підходу	Інструментарій реалізації	Обліково-контрольні параметри	Результативний ефект
Регуляторний	Інституціоналізація критеріїв ідентифікації товарів критичного імпорту та їх формалізоване відображення в системі бухгалтерського обліку	Нормативно-правові акти, галузеві регламенти, внутрішньоорганізаційні облікові політики, класифікаційні системи	Організація аналітичного обліку за країнами походження, обсягами та митно-вартісними характеристиками; посилення внутрішнього контролю; забезпечення достовірності первинних документів	Підвищення рівня прозорості облікових даних та забезпечення відповідності нормативно-правовим вимогам
Технологічний	Цифрова трансформація обліково-контрольних процесів у сфері імпорту операцій	ERP-системи, електронний документообіг, автоматизовані інформаційно-аналітичні системи моніторингу	Забезпечення оперативного відображення імпорту операцій; здійснення контролю в режимі реального часу за митним оформленням, складськими процесами та логістичними потоками	Підвищення оперативності, точності та аналітичної релевантності облікової інформації
Міжнародний	Гармонізація облікової політики сільськогосподарських підприємств із міжнародними стандартами та інтеграція в глобальні інформаційні системи	Міжнародні стандарти фінансової звітності, міжнародні інформаційні платформи, міждержавні інформаційні бази	Забезпечення порівнянності облікової інформації у зовнішньоекономічній діяльності; підвищення прозорості імпорту потоків; контроль транскордонних операцій	Мінімізація ризиків у глобальних ланцюгах постачання та підвищення інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання
Стратегічний	Формування довгострокової політики управління критичними імпортними ресурсами в системі економічного потенціалу підприємства	Інструменти стратегічного планування, бюджетування, економіко-математичні моделі прогнозування	Удосконалення аналітичного обліку запасів; оптимізація структури витрат на імпорт; підвищення ефективності управління оборотними активами	Забезпечення безперервності виробничо-постачальних процесів та зміцнення фінансової стійкості підприємств
Інноваційний	Інтеграція сучасних цифрових технологій у систему обліково-контрольного забезпечення імпорту операцій	Аналітика великих даних (Big Data), блокчейн-технології, предиктивні моделі оцінювання потреб	Підвищення точності та достовірності облікової інформації; забезпечення прозорості ланцюгів постачання; автоматизація контрольних процедур	Зниження транзакційних витрат та підвищення ефективності прийняття управлінських рішень

Джерело: сформовано авторами на основі [16; 17]

нормативної уніфікації первинного документування, цифрової інтеграції облікових процесів та посилення аналітичної деталізації бухгалтерського обліку, що в сукупності забезпечує підвищення прозорості імпорту операцій, зниження регуляторних ризиків та зміцнення фінансово-економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що в умовах функціонування економіки України під впливом воєнного стану відбувається суттєва трансформація обліково-економічного середовища, яка зумовлює

виокремлення операцій із товарами критичного імпорту в аграрній галузі як специфічного об'єкта бухгалтерського обліку та державного регулювання. Доведено, що зазначені операції набувають стратегічного значення для забезпечення безперервності виробничо-господарських процесів сільськогосподарських підприємств, що обумовлює підвищені вимоги до їх обліково-контрольного супроводу, документального забезпечення та аналітичної деталізації.

Дослідження показало, що ключовою проблемою обліково-контрольного забезпечення опера-

цій із критичним імпортом є відсутність уніфікованого методологічного підходу до формування первинної документації та аналітичного обліку, що зумовлює фрагментарність облікової інформації, зниження рівня її достовірності та ускладнення здійснення внутрішнього і зовнішнього контролю. У цьому контексті обґрунтовано необхідність стандартизації первинних документів, що забезпечують повний цикл фіксації імпорتنних операцій, включаючи ідентифікацію товарів за кодами УКТ ЗЕД, підтвердження їх статусу критичного імпорту та документальне відображення витрат. Визначено, що перспективним напрямом удосконалення обліково-контрольного забезпечення є цифровізація облікових процесів із інтеграцією електронного документообігу, автоматизованих інформаційних систем та міжвідомчих платформ обміну даними між митними, податковими та банківськими установами.

Практичне значення отриманих результатів полягає у формуванні концептуальних засад побудови інтегрованої системи обліково-контрольного забезпечення операцій із товарами критичного імпорту, що поєднує регуляторні, методологічні та цифрові інструменти управління. Реалізація запропонованих підходів сприятиме підвищенню ефективності управління імпортними потоками, зміцненню фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств, зниженню регуляторних ризиків та забезпеченню прозорості ЗЕД. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку деталізованих методик оцінювання ефективності обліково-контрольних механізмів критичного імпорту, а також на моделювання цифрових платформ інтегрованого моніторингу імпорتنних операцій із використанням інструментів Big Data та штучного інтелекту в умовах трансформації глобальних ланцюгів постачання.

Список використаних джерел:

1. Про окремі питання щодо забезпечення здійснення імпорту: постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 р. № 153. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.04.2026).
2. Чирка Д. М. Документування на підприємствах зовнішньоекономічної діяльності. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнародний збірник наукових праць*. 2011. Вип. 1 (19). С. 393–400.
3. Боярова О. А. Облік товарів критичного імпорту в умовах воєнного стану: проблеми та напрями вдосконалення. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2025. № 3 (91). С. 69–75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2025-91-9> (дата звернення: 10.04.2026).
4. Панасюк В. М., Птащенко О. В., Клак О., Трубіщина О. Експортно-імпортні операції: реалії обліку та оподаткування в умовах воєнного стану. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2023. № 1 (12). С. 25–34.
5. Пономарьова В., Артюх О. Проблемні аспекти відшкодування ПДВ на сучасному етапі. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип. 2 (27). С. 153–160.
6. IFRS 15: Revenue from Contracts with Customers. International Accounting Standards Board. 2014. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/> (дата звернення: 10.04.2026).
7. IFRS 9: Financial Instruments. International Accounting Standards Board. 2014. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/> (дата звернення: 10.04.2026).
8. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів»: наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. № 193. 2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00> (дата звернення: 10.04.2026).
9. Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 р. № 2755-17. 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 10.04.2026).
10. Сидіч М. Ю. Аналіз нормативно-правового регулювання обліку і контролю експортних та імпорتنних операцій. *Економічний вісник Донбасу*. 2025. № 3 (81). С. 77–82. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2025-3\(81\)-77-82](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2025-3(81)-77-82) (дата звернення: 10.04.2026).
11. Вакуленко В. Л. Методичні засади бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах ризиків. *Економічна парадигма*. 2024. № 2 (12(92)). С. 107–115. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-12-10653> (дата звернення: 10.04.2026).
12. Ляшок А., Таранюк О. Аналіз зовнішньоторговельної діяльності України. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. № 7. С. 90–95. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-7-13> (дата звернення: 20.09.2025).
13. Оліховський В. Класифікація факторів впливу на імпорتنу діяльність. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-98> (дата звернення: 20.09.2025).
14. Чепелюк М. І. Інструментарій стратегічного управління в контексті сучасних концепцій та трендів світового економічного розвитку: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 396 с.
15. Сколоздра Ю. Аналіз сучасного стану імпорتنної діяльності в національній економіці. *Економіка та суспільство*. 2025. № 80. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-56> (дата звернення: 10.04.2026).
16. Куцик П. О. Концептуальні підходи до розгляду інформаційних систем обліку в корпоративному управлінні. *Облік і фінанси*. 2013. № 4 (62). С. 52–60.
17. Тимошенко А. В. Протидія контрабанді у забезпеченні економічної безпеки підприємств: дис. канд. екон. наук: 21.04.02. Київ: Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права "КРОК"», 2021. 231 с.

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022) Pro okremi pytannia shchodo zabezpechennia zdiisnennia importu. [On certain issues of ensuring import operations]. (Postanova No 153). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2022-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)
2. Chyrka, D. M. (2011) Dokumentuvannia na pidpriemstvakh zovnishnoekonomichnoi diialnosti [Documentation at enterprises of foreign economic activity]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu: mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats* [Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu: mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats], no 1(19), pp. 393–400. (in Ukrainian)
3. Boiarova, O. A. (2025) Oblik tovariv krytychnoho importu v umovakh voiennoho stanu: problemy ta napriamy vdoskonalennia [Accounting of critical import goods under martial law: problems and directions for improvement]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia* [Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia], no. 3(91), pp. 69–75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2025-91-9> (in Ukrainian)
4. Panasiuk, V. M., Ptashchenko, O. V., Klak, O., Trubitsyna, O. (2023) Eksportno-importni operatsii: realii obliku ta opodatkovannia v umovakh voiennoho stanu [Export-import operations: realities of accounting and taxation under martial law]. *Zhurnal stratehichnykh ekonomichnykh doslidzhen* [Zhurnal stratehichnykh ekonomichnykh doslidzhen], no. 1(12), pp. 25–34 (in Ukrainian)
5. Ponomarova, V., & Artiukh, O. (2022) Problemni aspekty vidshkoduvannia PDV na suchasnomu etapi [Problematic aspects of VAT refund at the present stage]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava], no. 2(27), pp. 153–160 (in Ukrainian)
6. International Accounting Standards Board. (2014) IFRS 15: *Revenue from Contracts with Customers*. Available at: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/>
7. International Accounting Standards Board. (2014) IFRS 9: *Financial Instruments*. Available at: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/>
8. Ministry of Finance of Ukraine. (2000) Pro zatverdzhennia Polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 21 [Accounting Standard (NAS) 21] Vplyv zmin valiutnykh kursiv [The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00> (in Ukrainian)
9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2010) Podatkovi kodeks Ukrainy: zakon Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 2755-17 [Tax Code of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (in Ukrainian)
10. Sydich, M. Yu. (2025) Analiz normatyvno-pravovoho rehuliuвання obliku i kontroliu eksportnykh ta importnykh operatsii [Analysis of regulatory and legal framework of accounting and control of export and import operations]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu* [Ekonomichnyi visnyk Donbasu], no. 3(81), pp. 77–82. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2025-3\(81\)-77-82](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2025-3(81)-77-82) (in Ukrainian)
11. Vakulenko, V. L. (2024) Metodichni zasady bukhhalterskoho obliku zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv v umovakh ryzykiv [Methodological foundations of accounting for foreign economic activity of enterprises under risk conditions]. *Ekonomichna paradyhma* [Ekonomic paradyhm], no. 2(12(92)), pp. 107–115. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-12-10653> (in Ukrainian)
12. Liashok, A., & Taraniuk, O. (2024) Analiz zovnishnotorhovelnoi diialnosti Ukrainy [Analysis of foreign trade activity of Ukraine]. *Kyivskiy ekonomichnyi naukovyi zhurnal* [Kyiv Economic Research Journal], no. 7, pp. 90–95. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-7-13> (in Ukrainian)
13. Olikhovskiy, V. (2024) Klasyfikatsiia faktoriv vplyvu na importnu diialnist [Classification of factors influencing import activity]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and Society], no. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-98> (in Ukrainian)
14. Chepeliuk, M. I. (2021) Instrumentarii stratehichnoho upravlinnia v konteksti suchasnykh kontseptsii ta trendiv svitovoho ekonomichnoho rozvytku: monohrafiia [Tools of strategic management in the context of modern concepts and trends of global economic development]. *Kharkiv: FOP Liburkina L. M.* pp. 396 (in Ukrainian)
15. Skolozdra, Yu. (2025) Analiz suchasnogo stanu importnoi diialnosti v natsionalnii ekonomitsi [Analysis of the current state of import activity in the national economy]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and Society], no. 80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-56> (in Ukrainian)
16. Kutsyk, P. O. (2013) Kontseptualni pidkhody do rozghliadu informatsiinykh system obliku v korporatyvnomu upravlinni [Conceptual approaches to the consideration of accounting information systems in corporate governance]. *Oblik i finansy* [Accounting and Finance], no. 4(62), pp. 52–60 (in Ukrainian)
17. Tymoshenko, A. V. (2021) Protydiia kontrabandi u zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv: dys. kand. ekon. nauk: 21.04.02. [Counteraction to smuggling in ensuring economic security of enterprises. (PhD thesis)]. *Vyshchyi navchalnyi zaklad "Universytet ekonomiky ta prava "KROK"* [University of Economics and Law "KROK"], Kyiv, Ukraine, pp. 231 (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 14.04.2026

Дата прийняття статті: 05.05.2026

Дата публікації статті: 20.05.2026